

BRIEVEN VAN ANTONY VAN LEEUWENHOEK.

Eenigen tijd geleden vond ik in een oud boekje, in de bibliotheek van het Rijks-Herbarium verscholen, een brief van onzen beroemden ANTONY VAN LEEUWENHOEK en waarschijnlijk zou ik nooit op de gedachte gekomen zijn, hierover in een tijdschrift iets mee te deelen, als niet een groot toeval mij een poosje later jaargang 1906 van dit tijdschrift in handen had gespeeld, in welken jaargang (blz. 57) een stukje met ditzelfde opschrift mijn aandacht trok. De heer A. J. SERVAAS VAN ROOYEN publiceerde hierin eenige brieven uit het legaat van Dr. L. BLEEKRODE, aanwezig in het Gemeente-museum te 's Gravenhage, welke brieven handelden over twee onderwerpen: »De beweging van den Aertkloot« en »Vliegjens, die haar voetsel halen uijt een groote Rusp.« Daar de door mij gevonden brief ook dit laatste onderwerp behandelt en met genoemd stukje in verband staat, schijnt het mij niet overbodig, hier met een paar woorden nog eens het een en ander te zeggen over den brief uit het legaat van Dr. BLEEKRODE, die over dit onderwerp handelt.

Deze brief werd geschreven op 12 Juli 1695 aan een »Hoogh geleerde Heer« en begint aldus: »UEd. aangename van den 30e Meij is mij wel geworden, waar inne gesien, dat UEd. sig niet kan voldoen omtrent het vliege nest, als sijn selven inbeeldende dat het niet en is te samen gestelt door verscheijde wormkens, die sig in compagnie sijn vervoegende, maar alleen van een enkele oorzaak«. Daarna maakt LEEUWENHOEK den Hooggeleerden Heer opmerkzaam op het feit, dat er wel kleine rupsen zijn, die zich met een gemeenschappelĳk spinsel omhullen, waarbinnen ieder zich nog afzonderlijk inspint

en vervolgens van een dergelijk geval, hem door »seker medicina doctor uijt Seeland« gemeld. Hij eindigt zijn brief met de woorden :

»Want soo onmogelijk als een paart konijnen kan baren, soo onmogelijk stel ik, dat een groote rusp, kleijne wormen kan baren, uijt welke kleijne wormen vliegjens voortkomen, en alle de ondervindinge die mij bekent sijn, komen daar op uijt, dat de ruspen geen eijeren leggen nog ruspen voortbrengen maar de ruspen in vliegende of lopende schepsels verandert sijnde, sijn dan eerst bequaam om haar geslagt voort te setten. Ik sal onder des blijven, Hoogh Geleerde Heer, UEd. Dienst bereijde«

w.g. ANTONY VAN LEEUWENHOEK.

De heer SERVAAS VAN ROOYEN laat hierop volgen :

»Zeer waarschijnlijk is het, dat de brief van LEEUWENHOEK's correspondent in dato 30 Mei 1695, slaat op de 89e missive, geschreven aan FRED. ADR. BARON VAN RHEDE, in dato 18 Mei van datzelfde jaar, en opgenomen in het vijfde vervolg van Brieven enz. blz. 68 tot 69, welke zijn gedrukt in 1696.«

Dit nu komt mij niet waarschijnlijk voor; en wel zou ik geneigd zijn aan te nemen, dat bovengenoemde brief van 30 Mei slaat op den door mij gevonden brief. Deze laatste is door LEEUWENHOEK geschreven op 23 Mei 1695, aan den Hooggeleerden Heer MATT. VAN VELDEN, Hoogleeraar aan de universiteit te Leuven. Het is niet onmogelijk, dat hij vroeger reeds in één of ander tijdschrift gepubliceerd is; immers, hij schijnt in het bezit te zijn geweest van den vorigen directeur van 's Rijks Herbarium, Prof. SURINGAR; ik heb dat niet kunnen nagaan, maar zeker is, dat hij niet is opgenomen in de Send-Brieven, uitgegeven 1686—1702, waarin wel de bovengenoemde 89e missive aan Baron VAN RHEDE te vinden is.

De brief van 23 Mei luidt als volgt:

d'r Hr. Matt. van Velden.

Hoogh geleerde Heer.

Ik hebbe UEd: seer beleefde en aangenahme van de 2e Meij op den 9en derselver maant nevens de twee geleerde Theses ende het doosje wel ontfangen. Blijve voor het present ten hoogsten dankbaar.

Wanneer ik het doosje quam te openen sag ik verscheijde Vliegjen als in desselfs missive gemelt, uijt het doosje vliege, daar van ik er eenige doode en andere op vong.

Dese Vliegjen waren na mijn oordeel gekome uijt de ompinsels, die geels van couleur waren, ende dat uijt de minder geele ompinsels die op het verdroogde blad lagen, dat daar uijt de Vliegjen voor leden jaar waren gevlogen. Want het soude mij niet vreemt voor komen dat soo danige Vliegjen 2, 3, en meer malen in een jaar voorteeden.

Dat nu volgens UEd: gevoelen uijt groote Ruspen soo danige kleijne Vliegjen, en dat op een gereguleerde wijze soude voort kome, strijd gans tegen mijne gevoelen en stellinge, want een groote Risp oft Rusp moet een groot Schepsel, dat weijnig ofte niet kleijnder als de Rusp is voortbrengen; soo de Rusp wel verandert en niet ontijdig komt te sterven. Dat nu groote Ruspen op UEd: kamer komen en die als bestormen, en sig aan de balken komen te hegten, en aldaar blijve, en verdroge sonder in Tonnekens te veranderen, beeld ik mij in, geschiet uijt gebrek van voetsel, of ook wel dat sij uijt de boomen vallende, die niet weder konnende vinden, als verdwaalt sijnde soo op UEd: kamer kome, en uijt gebrek van voetsel hare volmaakheijt niet hebbende ontfangen, ook niet en konnen tot verandering komen, maar moeten weg drogen. Hiervan hebben wij ondervindinge, want als wij na mijn gissinge, omtrent twaelf jaren geleden, op veele plaatsen in ons land soo veel Ruspen hadden, dat aan gantsche plantagiens van fruijt boomen niet een blat te sien was, en dat de aarde van de Ruspen, die de boomen verlaten hadden, wit gesponnen was, soo ware veel Mensche van gevoele dat int volgende jaar, nog veel meerder Ruspen soude wesen, welk gevoelen ik tegen sprak, als oordeelende dat van alie die tegenwoordige Ruspen die wij daar sagen, niet een Dierke soude te regt komen, die sijn geslagt soude voortsetten, om dat alle die Ruspen uijt gebrek van voetsel, hare volmaakheijt niet en souden bereiken, om in vliegende schepsels te veranderen, en dus alle sonder voorteelinge souden vergaan, gelijk ook geschiede.

Wij weten dat er Dieren sijn, die nog gras, nog boomvrugten eeten, en alleen van vlees eeten bestaan, ende dat dit ook plaats heeft in het Gevogelte, ende dat vele Visszen niet dan Vissen eeten, en dit vinden wij ook dat plaats heeft in kleijne vliegende Schepsels, want sekert soort van Vliegen, en komen tot geene voorteelinge, ten sij hare jongen die uijt de Eijere komen die wij Wormen of Maden noemen, van vlees werden groot gemaakt, en daar om sullen soo

danige soort van Vliegen inde Soomer al waar vlees is, swermen, om haar Eijeren op het vlees te leggen, en dit heeft ook plaats in kleijnder Vliegijens.

Nu kan het wel wesen dat groote Ruspen sig op UEd: kamer hebbend vast gehegt en komende te sterven of ook wel dat die in hare verandering leggende, als wanneer sij haar niet veel kunnen verweren. een kleijn Vliegje 10. 20. of meer Eijeren heeft geleijt op een stervende Rusp, ende dat de Wormkens uijt de Eijeren van het Vliegje voortkomende, haar voetsel en de grootmakinge uijt de Rusp bekomen hebbende, de Rusp verlaten, en haar selven begeven tot het omspinnen, en dat bij gevolg dan geen ander Schepsel uijt de verd(r)oogde Rusp kan voortkomen. Want ijder Schepsel moet sijn geslagt voortbrengen, uijtgesond (= uitgezonderd?) als twee verscheijde Dieren met den anderen komen te versamelen, dat daar dan een Schepsel moet van voort komen dat dan na Vader nog na Moeder en gelijkt, als daar van breder in mijne voor gaande stellinge.

Hier hebt gij Hoogh geleerde Heer het geene ik op UEd: aangename voor dees tijd weet te antwoorde en sal onder des blijven

Hoogh geleerde Heer

UEd: Dienst bereijde

Delft dese 23e Meij.
1695.

w.g. Antony van Leeuwenhoek.

Gaan we nu alleen af op den inhoud, dan is het niet gemakkelijk uit te maken of LEEUWENHOEK's brief van 12 Juli een vervolg is op dezen brief van 23 Mei, dan wel op de missive van 18 Mei aan Baron VAN RHEDE. Immers in beiden is sprake van een vliegennest, dus op beiden kan het begin van den brief van 12 Juli betrekking hebben. Maar een zeker bewijs, dat de brief van 12 Juli niet slaat op een beantwoording van LEEUWENHOEK's brief van 18 Mei aan Baron VAN RHEDE, tenminste niet aan Baron VAN RHEDE persoonlijk geadresseerd is, is naar mijn meening het feit, dat LEEUWENHOEK den 10en Juli 1695 aan dezen heer een brief schreef, die als 90e missive te vinden is in het Vijfde vervolg van Brieven enz. blz. 74. En bovendien, LEEUWENHOEK's brieven aan Baron VAN RHEDE zijn allen gericht tot den »Hoogh Edele Gebooren Heere i' Hr. Federik Adriaan Baron van Rhede" enz., en beginnen allen met de woorden: »Hoogh Edele Gebooren Heere." Er valt dus m. i.

niet aan te twijfelen, dat de brief van 12 Juli niets te maken had met den brief van 18 Mei, want waarom zou LEEUWENHOEK het vervolg van een brief aan een ander persoon schrijven, dan den brief zelf? Is het dan niet veel waarschijnlijker, dat de brief van 12 Juli gericht was tot MATT. VAN VELDEN, als vervolg op den brief van 23 Mei?

Van heel veel belang is deze kwestie niet; het leek me echter niet onaardig, ook dezen brief aan de lezers van het Album der Natuur mee te deelen.

M. J. SIRKS.